

Uvod

Radno pravo predstavlja samostalnu granu prava koje se razvila preobražajem ugovora o radu i izdvajanjem iz građanskog prava. U teoriji su postojala, a i danas postoje, različita shvatanja radnog prava. Kao posebna grana prava, radno pravo predstavlja skup pravnih načela i pravila na osnovu kojih se regulišu radni odnosi i uslovi rada svih zaposlenih građana. Predmet radnog prava su individualni i kolektivni radni odnosi. Individualni radni odnos je posebna vrsta pravnog odnosa između radnika i poslodavca. Predmet radnog prava čine norme kojima se reguliše: zasnivanje, trajanje i prestanak radnog odnosa; zaštita na radu, disciplinska i materijalna odgovornost radnika, ostavrenje i zaštita prava iz radnog odnosa. S obzirom na to da reguliše individualne radne odnose i uslove rada miliona zaposlenih radno pravo ima veliki uticaj i na ukupne društvene odnose, pa se slobodno može reći da predstavlja jednu od najznačajnijih i najrazvijenijih grana prava. Kolektivni radni odnos se uspostavlja između sindikata i poslodavaca, odnosno udruženja poslodavaca u cilju uređivanja kolektivnih prava radnika. U predmet radnog prava spadaju i odnosi u neposrednoj vezi sa radom. U širem smislu u predmet radnog prava se mogu uključiti i odnosi povodom osiguranja radnika u slučaju bolesti, invalidnosti i starosti.

U opštoj pravnoj teoriji izvorima prava u materijalnom smislu smatraju se društveni uzroci koji su izazvali nastanak, omogućili opstanak i diktirali razvoj prava uopšte, kao društvene pojave. U formalnom smislu, izvorima prava smatraju se opšti pravni akti kojima se, na opšti i bezlični način za unaprijed neodređeno vrijeme i neodređeni broj slučajeva, regulišu odnosi u društvu od značaja za državu koja im, baš zbog toga, obezbjeđuje primjenu. Ako se šta drugo ne kaže uz pojam „izvori prava“ misli se na njegovo formalizovano značenje. Navedeno u cjelosti važi i za izvore radnog prava kao sastavnog i nerazdvojnog dijela sveukupnog pravnog sistema na unutardržavnom i međunarodnom planu.

Radno pravo, možda u većoj mjeri od nekih drugih prava, karakteriše multiplicitet ili pluralitet njegovih izvora. Izbor između brojnih klasifikacija izvora radnog prava za, istovremeno i najčešću sistematizaciju, podjelu na izvore radnog prava domaćeg porijekla i međunarodne izvore radnog prava, zavisi od naslovljene teme i postavljenog cilja. Svi izvori radnog prava najčešće se dijele u dvije velike grupe:

- domaće ili interne i
- međunarodne izvore radnog prava.

Kada se govori o izvorima radnog prava tada se uglavnom misli na izvore prava u formalnom smislu. Stoga se pod izvorima radnog prava podrazumjevaju opšta pravna akta koja sadrže norme kojima se na nacionalnom i međunarodnom planu regulišu prava i obaveze subjekata radnog odnosa.

Opštim pravnim aktima stvaraju se opšte pravne norme koje se odnose na neodređen broj lica i pravnih situacija a država snagom vlasti garantuje njihovu primjenu. Koji će opšti pravni akt biti izvor radnog prava u državi određuje se najvišim pravnim aktom.

U okruženju sa brojnim i složenim izvorima radnog prava unutrašnjeg i međunarodnog porijekla, postoji kolektivni ugovor o radu kao autonomni izvor prava sa svojim specifičnostima koje ga čine posebnim u odnosu na druge izvore.

Opšti pogled na cjelinu izvora prava i mjesto kolektivnih ugovora o radu u radno – pravnoj regulativi, odnosno u sistemu izvora radnog prava ukazuje ne samo na značaj autonomnog uređivanja, već i ističe kolektivni ugovor o radu kao način prihvatanja međunarodnih i evropskih standarda u oblasti rada.

Postoje različiti kriterijumi na osnovu kojih se može izvršiti klasifikacija izvora radnog prava, od kojih je naročito značajna podjela prema porijeklu i donosiocu. Prema porijeklu izvori radnog prava dijele se na: unutrašnje izvore (nacionalnem domaće) i međunarodne izvore.

Glavni izvori radnog prava su Ustav, prihvaćene konvencije Međunarodne organizacije rada, drugi sklopljeni i objavljeni međunarodni ugovori, zakoni, uredbе Vlade, pravilnici ministara, kolektivni ugovori, sporazumi radničkog vijeća i poslodavca, pravilnici poslodavca o radu i ugovori o radu. Zbog znatne deregulacije i sudska praksa je dopunski izvor radnog prava, dok je običajno pravo u BiH zanemariv izvor radnog prava. Za prava radnika glavni su izvori radnog prava zakoni, jer im garantuju najnižu razinu temeljnih prava iz radnog odnosa te kolektivni ugovori jer im osiguravaju u pravilu konačnu razinu većine prava iz radnog odnosa. Razumijevanje pravne norme je pretpostavka supsumcije konkretnog slučaja pod normom opisano činjenično stanje: ono svaki put prethodi rješavanju konkretnih pravnih predmeta. Dragim riječima, tumačenje je svaki put sastavni dio konkretnog pravnog problema. Sudija je prema tome pozvan da otkrije „normativni program” koji je sadržan u tekstu odgovarajućeg propisa i da s obzirom na konkretan problem koji treba da riješi izradi „normativno područje” koje zahvata određen dio pravne stvarnosti. I upravo tu leži sva delikatnost i kompleksnost - radni odnosi su najživlji i najučestaliji pravni odnosi u društvu, u čijem sklopu uvijek ima

pitanja, problema i nedoumica. Jedno je nesporno - tumačenje uvijek počinje jezičkim iznalaženjem doslovnog značenja pravne norme. Jezik i riječi prenose smisao - jezičko tumačenje snagom samorazumljivog aksioma polazi od jezički posredovanog smisla pravne kao vanjske granice mogućeg značenja konkretnog propisa. Osnovno pravilo koje važi kod jezičkog značenja vezuje se za zahtjev da ne smije biti prekoračeno ili sasvim relativirano. Da li će rezultat takovog tumačenja biti upotrebljiv zavisi od ostalih normi koje s tumačenim propisom čine zaokruženu cjelinu. U radnom zakonodavstvu vlada princip relativne prinudnosti normi pošto se cilj radno - pravne zaštite postiže uređivanjem minimuma zaštite na radu i u vezi rada koja se mora obezbijediti, ali se može i poboljšati svakim nižim pravnim izvorom.

Sistemska tumačenje podrazumijeva traženje omjera prave obaveznosti i iznalaženje mjere međusobnog ograničavanja radi orijentacije kod rješavanja konkretnog slučaja.

Ovim radom poseban akcenat će se dati na pitanje izvora radnog prava u BiH. Međutim, prije končanog izlaganja o izvorima radnog prava, prvi dio ovog rada će dati osnovne nazanke o izvorima prava. Zapravo, u prvom dijelu ovog rada se taksativno navodi i pojašnjavaju izvori radnog prava koji su danas u primjeni kod svih savremenih zemalja i njihovog radnog zakonodavstva.

Drugi dio ovog rada pokazuje osnovne karakteristike radnog zakonodavstva BiH, njegova sadašnja stanja, reforme koje je prošlo radno zakonodavstvo naše zemlje. Takođe, posebno se analiziraju radni odnosi na nivou institucija BiH, jer je ovo jedini nivo radnog zakonodavstva za koji je zadužena BiH kao složena država. Ostali nivoi donošenja zakona, odluka i drugih aktivnosti nalaze se na nivou entiteta.

Treći, posljednji dio rada decidno analizira izrove radnog prava u BiH. Posebno se daje osvrt na Ustav BiH, entitetske ustave, entitetske zakone o radu, zakon o radu u institucijama BiH, njihovu primjenu, kantonalne zakone, te međunarodne izvore radnog prava koje je usvojila BiH.